

Братусь Г.А.

*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри управління бізнесом
Навчально-наукового Інституту управління, економіки та бізнесу
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7151-3901>*

Каліна І.І.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу
Навчально-наукового Інституту управління, економіки та бізнесу
ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5662-6967>*

Мазур Ю.В.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4728-4640>*

Bratus Hanna

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Business Management
Educational and Scientific Institute of Economic and Business Management
PJSC «Interregional Academy of Personnel Management»*

Kalina Iryna

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Marketing
Educational and Scientific Institute of Economic and Business Management
PJSC «Interregional Academy of Personnel Management»*

Mazur Yuliia

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Marketing
PJSC «Interregional Academy of Personnel Management»*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розкрито сутність економічної безпеки національного господарства як ключової передумови його стійкого розвитку, ефективного функціонування економічних систем та забезпечення соціальної стабільності суспільства. Визначено багатовимірність цього феномена, що включає фінансову, інвестиційну, інноваційну, енергетичну, соціальну, інформаційно-кібернетичну, екологічну, оборонну, інституційну та науково-технологічну складові. Проаналізовано сучасні виклики, серед яких глобалізаційні процеси, геополітичні ризики, воєнні загрози та внутрішня економічна нестабільність, які потребують комплексного підходу до формування системи економічної безпеки. Особливу увагу приділено енергетичній, інформаційно-кібернетичній та оборонній складовим, що визначають життєздатність економіки у воєнний і поствоєнний періоди. Показано, що економічна безпека у стратегічному вимірі виходить за межі функції захисту та набуває характеру, що гарантує розвиток, забезпечуючи модернізацію національної економіки, збереження людського капіталу, інтеграцію у світовий економічний простір і зміцнення міжнародного іміджу держави. Тобто економічна безпека повинна розглядатися як стратегічний пріоритет державної політики, який поєднує превентивні заходи протидії загрозам та інституційні механізми забезпечення стійкого економічного зростання, що створює основу для сталого розвитку національного господарства в умовах глобальних трансформацій.

Ключові слова: економічна безпека, національне господарство, фінансова, інвестиційна, інноваційна, енергетична, соціальна, інформаційно-кібернетична, екологічна, оборонна, інституційна та науково-технологічна безпека, стратегічний пріоритет, розвиток.

Вступ та постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в економіці України, посилені глобалізаційними викликами, воєнними загрозами, нестабільністю фінансових ринків, демографічними диспропорціями та зростаючим рівнем залежності від зовнішніх чинників, зумовлюють потребу

у формуванні нової парадигми забезпечення економічної безпеки. Економічна безпека національного господарства є не лише умовою його стабільного функціонування, а й стратегічним пріоритетом, без якого неможливе стале зростання, інноваційний розвиток та інтеграція у світовий економічний простір.

Наявність системних загроз, таких як руйнування виробничо-логістичних ланцюгів, відтік людського капіталу, енергетична залежність, зростання боргового навантаження, кібератаки та інформаційні ризики, вимагає переосмислення підходів до оцінювання та управління економічною безпекою на різних рівнях – від державного до регіонального та галузевого. Водночас відсутність єдиного методологічного підходу до визначення ключових індикаторів та механізмів забезпечення економічної безпеки обмежує ефективність управлінських рішень і знижує адаптивність національного господарства до динамічних змін зовнішнього середовища.

Таким чином, наукове обґрунтування економічної безпеки як стратегічного пріоритету розвитку національного господарства потребує подальших досліджень, спрямованих на систематизацію загроз, розробку індикаторів оцінки та створення комплексного організаційно-економічного механізму її забезпечення в умовах трансформаційної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та особливості економічної безпеки національного господарства в трансформаційній економіці є надзвичайно актуальними та належать до числа пріоритетних напрямів наукових досліджень, особливо з огляду на сучасні зміни та тенденції. Цим питанням приділяють посилену увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, серед яких: О. Ареф'єва [1], К. Гоу [6], Т. Дай [7], Ю. Дін [7], Н. Іванова [9], О. Захаров [3], Н. Калинюк В. [2], Н. Коваленко [1; 2], Г. Козаченко [4], Т. Кожухова [8, 9], Л. Лижник [8], О. Ляшенко [4], І. Нагорна [2], О. Неізнестна [9], А. Погребняк [2], Н. Приймак [9], В. Титикало [1; 2], К. Хаврова [8], Ю. Ченг [7], Д. Чжао [7], Л. Шевченко [8], Дж. Ю. [6]. Незважаючи на значний масив наукових розвідок, особливої уваги потребує дослідження економічної безпеки як стратегічний пріоритет розвитку національного господарства.

Мета статті: обґрунтувати економічну безпеку як стратегічний пріоритет розвитку підприємства та визначити основні напрями її забезпечення.

Результати дослідження. Економічна безпека національного господарства виступає ключовою передумовою стійкого розвитку, ефективного функціонування економічних систем та забезпечення соціальної стабільності суспільства. У сучасних умовах глобальних трансформацій, посилення інтеграційних процесів, зростання геополітичних ризиків і внутрішньої нестабільності проблема економічної безпеки набула першочергового значення, оскільки без її гарантування неможливе формування конкурентоспроможної та інноваційно-орієнтованої економіки.

Одним із визначальних аспектів забезпечення економічної безпеки є системність підходів до її трактування. Науковці виділяють різні складові цього явища: фінансову, інвестиційну, інноваційну, енергетичну, соціальну, інформаційно-комунікаційну, екологічну та інші. Така багатовимірність зумовлює необхідність комплексного аналізу

факторів, які впливають на економічну безпеку, та формування інтегрованої системи управління нею.

З огляду на сучасні виклики, економічна безпека національного господарства тісно пов'язана з питаннями державного регулювання, структурної перебудови економіки та інституційної модернізації. Одним із ключових завдань є забезпечення фінансової стійкості, зниження залежності від зовнішніх кредитних ресурсів, підвищення рівня капіталізації національного виробництва та захист стратегічно важливих секторів економіки. Важливим напрямом є також протидія відтоку людського капіталу, створення умов для збереження та розвитку науково-інтелектуального потенціалу країни.

Економічна безпека виступає фундаментальною умовою розвитку національного господарства, оскільки вона створює стабільне середовище для функціонування підприємств, залучення інвестицій, зростання продуктивності праці та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках. Забезпечення належного рівня економічної безпеки дозволяє зменшити вплив зовнішніх і внутрішніх загроз, підвищити стійкість фінансової системи та гарантувати ефективне використання ресурсного потенціалу [4].

Насамперед, економічна безпека сприяє зміцненню фінансової стійкості держави, що забезпечує передбачуваність бюджетної політики, стабільність банківської системи та розвиток ринку капіталів. Це створює умови для активізації інвестиційної діяльності, модернізації виробничих потужностей і стимулювання інновацій.

Особливої актуальності набуває питання енергетичної безпеки, що визначає стійкість економіки у воєнний і поствоєнний періоди. Відновлення критичної інфраструктури, диверсифікація енергопостачання та розвиток альтернативних джерел енергії виступають пріоритетами державної політики. У контексті глобалізації значення набуває й інформаційно-кібернетична складова економічної безпеки, оскільки кібератаки та інформаційні війни можуть суттєво підірвати стабільність фінансової та виробничої систем [5].

Не менш важливою є оборонна складова економічної безпеки, адже саме вона забезпечує збереження економічного потенціалу держави в умовах воєнних загроз. Військова агресія та тривалий воєнний стан спричиняють значні руйнування виробничих і логістичних систем, що призводить до втрат матеріальних ресурсів, зниження інвестиційної активності та відтоку капіталу. У цих умовах держава має вибудовувати ефективну політику оборонної безпеки, яка включає раціональний розподіл ресурсів між військовим і цивільним секторами, стимулювання розвитку оборонно-промислового комплексу, диверсифікацію постачання військово-технічних ресурсів та інтеграцію з міжнародними системами колективної безпеки [3].

Оборонна безпека нерозривно пов'язана із захистом стратегічних підприємств і галузей, що мають критичне значення для економіки, таких як

енергетика, транспорт, харчова промисловість, телекомунікації. Забезпечення їх стабільного функціонування під час воєнних дій або можливих терористичних атак є стратегічним завданням. Водночас оборонна безпека повинна розглядатися не лише як захист від зовнішньої агресії, але й як створення умов для відновлення та розвитку економіки у повоєнний період, що передбачає модернізацію виробничих потужностей, залучення інноваційних технологій та формування кадрового потенціалу у сфері національної безпеки й оборони.

Важливою складовою є також соціально-економічна стабільність, яка формується завдяки захисту трудових ресурсів, забезпеченню гідного рівня життя населення, зниженню безробіття та розвитку людського капіталу. Це сприяє підвищенню довіри суспільства до економічної політики держави та формує сприятливий інституційний клімат.

У довгостроковій перспективі економічна безпека виступає основою сталого розвитку національного господарства, оскільки поєднує механізми захисту від загроз із інструментами зростання. Вона дозволяє державі переходити від політики реагування на кризові явища до формування випереджувальних стратегій розвитку, що сприяє інтеграції у світовий економічний простір, зміцненню міжнародного іміджу та підвищенню рівня глобальної конкурентоспроможності країни.

В умовах сучасних глобальних трансформацій особливого значення набуває інституційна складова економічної безпеки, яка забезпечує ефективність функціонування правової системи, захист прав власності, прозорість державного управління та зниження рівня корупційних ризиків. Інституційна стабільність створює передумови для розвитку підприємництва, активізації інноваційної діяльності та формування довіри до економічних реформ.

Не менш вагомим напрямом є екологічна безпека, що виступає не лише окремою складовою національної безпеки, а й фактором підвищення конкурентоспроможності національного господарства. В умовах зростання світових вимог до екологізації виробництва та реалізації принципів «зеленої економіки» посилюється роль раціонального природокористування, управління відходами, переходу до відновлюваних джерел енергії та формування стійких ланцюгів постачання.

Крім того, важливою складовою є науково-технологічна безпека, яка визначає здатність держави до генерування та впровадження інновацій. Розвиток науково-дослідної бази, цифровізація економіки, інтеграція у світовий технологічний простір та підтримка стартапів виступають ключовими умовами збереження інтелектуального потенціалу та забезпечення високих темпів економічного зростання.

Таким чином, економічна безпека повинна розглядатися як стратегічний пріоритет розвитку національного господарства, що вимагає формування дієвого організаційно-економічного механізму її забезпечення. Він має поєднувати превентивні

заходи протидії загрозам, інституційні гарантії стійкості, державну політику підтримки стратегічних секторів, а також інтеграцію у європейський і світовий безпеково-економічний простір.

У стратегічному вимірі економічна безпека постає не лише як механізм захисту від актуальних загроз, а як довгостроковий пріоритет державної політики, що визначає траєкторію розвитку національного господарства. Її стратегічний характер проявляється у здатності держави формувати стійку економічну систему, яка може не тільки протистояти викликам, але й використовувати їх як можливості для модернізації та інноваційного зростання.

По-перше, стратегічний підхід до економічної безпеки передбачає інтеграцію у національні стратегії розвитку. Це означає, що питання фінансової стабільності, енергетичної незалежності, інноваційної активності та соціальної згуртованості повинні розглядатися не окремо, а як взаємопов'язані напрями, що формують основу конкурентоспроможності країни у глобальному середовищі.

По-друге, стратегічна економічна безпека має ґрунтуватися на принципах превентивності та адаптивності. Її завдання полягає не тільки у ліквідації наслідків кризових явищ, а й у передбаченні загроз та створенні резервів для швидкого реагування. Саме такий підхід дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з геополітичними конфліктами, змінами кон'юнктури світових ринків, технологічними зрушеннями та природно-екологічними катастрофами.

По-третє, стратегічний вимір економічної безпеки тісно пов'язаний із розвитком людського капіталу. Підготовка висококваліфікованих кадрів, підтримка системи освіти й науки, стимулювання підприємницької ініціативи та цифрових компетентностей стають ключовими передумовами довгострокової стабільності.

Нарешті, у стратегічній перспективі економічна безпека має міжнародний вимір, що передбачає участь у системах колективної безпеки та інтеграцію у глобальні економічні інституції. Це забезпечує не лише доступ до нових ринків і технологій, а й підвищує рівень захищеності національної економіки від глобальних потрясінь.

Таким чином, стратегічний вимір економічної безпеки полягає у поєднанні захисної та розвиткувальної функцій: вона гарантує збереження економічного потенціалу країни сьогодні й створює умови для її сталого зростання в майбутньому.

Висновок. Економічна безпека є базовою умовою стійкого розвитку національного господарства, адже вона поєднує функції захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз із механізмами стимулювання економічного зростання. Її багатовимірна природа охоплює фінансову, енергетичну, інформаційно-кібернетичну, оборонну, екологічну, соціальну та науково-технологічну складові, що у взаємодії формують комплексну систему протидії ризикам і загрозам. Забезпечення високого рівня економічної безпеки дозволяє державі підтримувати фінансову стабільність, зберігати стратегічні галузі,

стимулювати інноваційність і конкурентоспроможність, а також захищати національні інтереси у глобальному середовищі.

У стратегічному вимірі економічна безпека постає як довгостроковий пріоритет державної політики, що визначає майбутню траєкторію розвитку економіки, сприяє інтеграції у світовий економічний

простір і підвищує глобальний імідж країни. Таким чином, формування дієвого організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки є ключовою умовою не лише збереження економічного потенціалу держави, але й створення основи для її сталого розвитку в умовах глобальних трансформацій і воєнних викликів.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єва О., Титикало В., Коваленко Н. Економічний механізм забезпечення фінансової безпеки підприємств при нестабільності зовнішнього середовища. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2023. № 16(32). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-03](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-03)
2. Tytykalo, V., Kovalenko, N., Pohrebniak, A., Nahorna, I., & Kalyniuk, V. (2023). Assessment of adaptive management of economic security of enterprises in the context of globalization challenges and sustainable development. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 18(4), 1271-1281. URL: <http://surl.li/nzvno>
3. Захаров О. І. Інновації в системі економічної безпеки підприємств. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. № 3 (51). С. 168–174. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-51-168-174>
4. Козаченко Г. В., Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність і механізм забезпечення: монографія. Київ : Лібра, 2013. 280 с.
5. Каліна І., Шуляр Н., Грищенко А. Економічні виклики діяльності підприємства під час кібератак в умовах жорсткої конкурентності. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. № 9 (09). С. 14-20. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.9-3>
6. Guo, Q., You, G. (2023) Understand Interactive Relationship Between S&T Security and Economic Security, Establish S&T Security Monitoring and Early Warning System. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences*, 38(4), pp. 553–561. DOI: <https://doi.org/10.16418/j.issn.1000-3045.20221129001>
7. Cheng, Y., Dai, T., Ding, Y., Zhao, D. (2023) Techno-economic Security: Key Issues, Evolution Mechanism and Evaluation Framework. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences*, 38(4), pp. 541–552. DOI: <https://doi.org/10.16418/j.issn.1000-3045.20221110002>
8. Kozhukhova, T., Khavrova, K., Shevchenko, L., Lyzhnyk, L. (2022) The global aspect of ensuring the financial security of sustainable development. Challenges and paradigm of national and international security of the XXI century: Economic and technogenic discourse, pp. 65–81. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-59-6.ch4>
9. Ivanova, N., Pryimak, N., Kozhukhova, T., Nieizviestna, O. (2022) Economic component of the security of the eu countries and Ukraine. Challenges and paradigm of national and international security of the XXI century: Economic and technogenic discourse, pp. 43–64. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-59-6.ch3>

References:

1. Arefieva, O., Tytikalo, V., & Kovalenko, N. (2023). The economic mechanism of ensuring the financial security of enterprises in case of instability of the external environment. [Ekonomicnyi mekhanizm zabezpechennia finansovoi bezpeky pidpriemstv pry nestabilnosti zovnishnoho seredovyscha] *Adaptive management: theory and practice. Economics Series*, 16(32). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-03](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-03) (in Ukrainian)
2. Tytykalo, V., Kovalenko, N., Pohrebniak, A., Nahorna, I., & Kalyniuk, V. (2023). Assessment of adaptive management of economic security of enterprises in the context of globalization challenges and sustainable development. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 18(4), 1271-1281. URL: <http://surl.li/nzvno> (in Ukrainian)
3. Zakharov, O. I. (2019). Innovations in the system of economic security of enterprises [Innovatsii v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv] *Academic notes of the University "KROK"*, (3 (51), pp. 168–174. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-51-168-174> (in Ukrainian)
4. Kozachenko G. V., Lyashenko O. M. (2013) Economic security of the enterprise: essence and mechanism of provision: monograph. [Ekonomiczna bezpeka pidpriemstva: sutnist i mekhanizm zabezpechennia: monohrafiia] Kyiv: Libra, P. 280 (in Ukrainian)
5. Kalina, I., Shulyar, N., & Hryshchenko, A. (2023). Economic challenges of enterprise activity during cyberattacks in conditions of fierce competition. [Ekonomicni vyklyky diialnosti pidpriemstva pid chas kiberatak v umovakh zhorstko konkurentnosti] *Digital Economy and Economic Security*, (9 (09), 14-20. <https://doi.org/10.32782/dees.9-3> (in Ukrainian)
6. Guo, Q., You, G. (2023) Understand Interactive Relationship Between S&T Security and Economic Security, Establish S&T Security Monitoring and Early Warning System. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences*, 38(4), pp. 553–561. DOI: <https://doi.org/10.16418/j.issn.1000-3045.20221129001>
7. Cheng, Y., Dai, T., Ding, Y., Zhao, D. (2023) Techno-economic Security: Key Issues, Evolution Mechanism and Evaluation Framework. *Bulletin of Chinese Academy of Sciences*, 38(4), pp. 541–552. DOI: <https://doi.org/10.16418/j.issn.1000-3045.20221110002>
8. Kozhukhova, T., Khavrova, K., Shevchenko, L., Lyzhnyk, L. (2022) The global aspect of ensuring the financial security of sustainable development. Challenges and paradigm of national and international security of the

XXI century: *Economic and technogenic discourse*, pp. 65–81. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-59-6.ch4> (in Ukrainian)

9. Ivanova, N., Pryimak, N., Kozhukhova, T., Nieizviestna, O. (2022) Economic component of the security of the eu countries and Ukraine. Challenges and paradigm of national and international security of the XXI century: *Economic and technogenic discourse*, pp. 43–64. DOI: <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-59-6.ch3> (in Ukrainian)

ECONOMIC SECURITY AS A STRATEGIC PRIORITY FOR THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

The article reveals the essence of the economic security of the national economy as a key prerequisite for its sustainable development, effective functioning of economic systems and ensuring social stability of society. The multidimensionality of this phenomenon is determined, which includes financial, investment, innovation, energy, social, information and cybernetic, environmental, defense, institutional and scientific and technological components. Modern challenges are analyzed, including globalization processes, geopolitical risks, military threats and internal economic instability, which require a comprehensive approach to the formation of an economic security system. Particular attention is paid to the energy, information and cybernetic and defense components that determine the viability of the economy in the war and post-war periods. It is shown that economic security in the strategic dimension goes beyond the function of protection and acquires a character that guarantees development, ensuring the modernization of the national economy, the preservation of human capital, integration into the world economic space and strengthening the international image of the state. The economic security of the national economy is not limited only to the function of protection against external and internal threats, but becomes an active tool for the formation of competitive advantages of the state. It integrates financial, production, energy, social and defense resources into a single system capable of ensuring sustainable growth even in crisis conditions. That is why economic security should be considered as a strategic priority of state policy, which determines the prospects for modernization of the economy, increasing its innovativeness and efficiency, and also creates a foundation for the sustainable development of society in the war, post-war and integration periods. That is, economic security should be considered as a strategic priority of state policy, which combines preventive measures to counter threats and institutional mechanisms for ensuring sustainable economic growth, which creates the basis for sustainable development of the national economy in the conditions of global transformations.

Keywords: economic security, national economic, financial, investment, innovation, energy, social, information and cyber, environmental, defense, institutional and scientific and technological security, strategic priority, development.